

Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Δια Βίου Προσέγγιση

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

στη Διά Βίου Ανάπτυξη

1

Εισαγωγή στη διά βίου ανάπτυξη

Επιστημονική Επιμέλεια: Ηλίας Μπεζεβέγκης

Περιεχόμενα Κεφαλαίου

Γενική επισκόπηση της διά βίου ανάπτυξης

- Ορισμός της διά βίου ανάπτυξης
- Το γνωστικό αντικείμενο της διά βίου ανάπτυξης
- Επιδράσεις στην ανάπτυξη
- Κεντρικά θέματα και ερωτήματα: Ο ρόλος της κληρονομικότητας και του περιβάλλοντος στη διά βίου ανάπτυξη

Θεωρητικές προσεγγίσεις στη διά βίου ανάπτυξη

- Η ψυχοδυναμική προσέγγιση: Εστίαση στον εσωτερικό κόσμο

- Η συμπεριφορική προσέγγιση: Εστίαση στην παρατηρούμενη συμπεριφορά
- Η γνωστική προσέγγιση: Μελέτη της αφετηρίας της νόησης
- Η ανθρωπιστική προσέγγιση: Έμφαση στα μοναδικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου
- Η συναφειακή/αλληλεπιδραστική προσέγγιση: Μια ευρεία προσέγγιση
- Εξελκτικές προσεγγίσεις: Η συνεισφορά των προγόνων στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς
- «Ποια προσέγγιση είναι ορθή»: Μια λανθασμένη ερώτηση

Μέθοδοι έρευνας

- Θεωρίες και υποθέσεις: Διατύπωση αναπτυξιακών ερωτημάτων
- Επιλογή ερευνητικής στρατηγικής: Απαντήσεις στα ερωτήματα
- Συναφειακές έρευνες
- Πείραμα: Καθορισμός αιτίου και αποτελέσματος
- Θεωρητική και εφαρμοσμένη έρευνα: Συμπληρωματικές προσεγγίσεις
- Μέτρηση των αναπτυξιακών αλλαγών
- Δεοντολογία και έρευνα

⇒ Επισκόπηση κεφαλαίου

- Εισαγωγή στην Διά Βίου Ανάπτυξη
- Θεωρητικές προσεγγίσεις στην Διά Βίου Ανάπτυξη
- Μέθοδοι έρευνας

⇒ Τι είναι η Διά Βίου Ανάπτυξη;

→ Διά βίου ανάπτυξη

- Ο ερευνητικός τομέας που μελετά τις καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής δομές της ανάπτυξης, της αλλαγής και της σταθερότητας στη συμπεριφορά του ανθρώπου.

⇒ Στοιχεία της αναπτυξιακής μελέτης

- Επιστημονική, αναπτυξιακή προσέγγιση που εστιάζει στη **συνεχή** ανθρώπινη ανάπτυξη
- **Όλες** οι περίοδοι της ζωής εμπεριέχουν τη δυνατότητα για αύξηση και μείωση των ικανοτήτων
- Η διαδικασία της ανάπτυξης περιλαμβάνει **όλες τις πλευρές** της ζωής του ανθρώπου
- Ούτε η **κληρονομικότητα** ούτε το **περιβάλλον** από μόνα τους μπορούν να ερμηνεύσουν το σύνολο της ανθρώπινης ανάπτυξης

⇒ Το Γνωστικό αντικείμενο της Διά Βίου Ανάπτυξης

- Σωματική ανάπτυξη
- Γνωστική/Νοητική ανάπτυξη
- Ανάπτυξη της προσωπικότητας και κοινωνική ανάπτυξη

⇒ Το Γνωστικό αντικείμενο της Διά Βίου Ανάπτυξης

Επιμέρους πλευρά	Περιεχόμενο/Στόχος	Παραδείγματα ερωτημάτων
<ul style="list-style-type: none"> • Σωματική ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> • Έμφαση στον τρόπο με τον οποίο ο εγκέφαλος, το νευρικό σύστημα, οι αισθητηριακές δυνατότητες και οι ανάγκες για ύπνο, τροφή και υγρά επιδρούν στη συμπεριφορά	<ul style="list-style-type: none"> • Τι καθορίζει το φύλο του παιδιού; • Ποιες είναι οι μακροπρόθεσμες συνέπειες του πρόωρου τοκετού; • Γιατί είναι σημαντικός ο μητρικός θηλασμός; • Ποιες είναι οι συνέπειες της πρώιμης και της αργοπορημένης σεξουαλικής ωρίμανσης; • Τι καθορίζει την παχυσαρκία στην ενήλικη ζωή; • Πώς αντιμετωπίζουν το στρες οι ενήλικες; • Ποιες είναι οι εξωτερικές/εμφανείς και οι εσωτερικές ενδείξεις της γήρανσης; • Πώς ορίζουμε τον θάνατο;

⇒ Το Γνωστικό αντικείμενο της Διά Βίου Ανάπτυξης (συν.)

Επιμέρους πλευρά	Περιεχόμενο/Στόχος	Παραδείγματα ερωτημάτων
<ul style="list-style-type: none"> Γνωστική ανάπτυξη 	<ul style="list-style-type: none"> Έμφαση στις γνωστικές ικανότητες: Μάθηση Μνήμη Λύση προβλήματος Νοημοσύνη 	<ul style="list-style-type: none"> Πρώιμες αναμνήσεις: Από πότε θυμόμαστε; Ποιες είναι οι επιδράσεις της τηλεθέασης στις γνωστικές ικανότητες; Τι είναι η διγλωσσία; Πώς επηρεάζει ο εγωκεντρισμός τον τρόπο με τον οποίο ο έφηβος βλέπει τον κόσμο γύρω του; Υπάρχουν πολιτισμικές ή/και εθνοτικές διαφορές στη νοημοσύνη; Πώς συσχετίζεται η δημιουργικότητα με τη νοημοσύνη; Μειώνεται η νοημοσύνη στην ύστερη ενήλικη ζωή;

⇒ Το Γνωστικό αντικείμενο της Διά Βίου Ανάπτυξης (συν.)

Επιμέρους πλευρά	Περιεχόμενο/Στόχος	Παραδείγματα ερωτημάτων
<ul style="list-style-type: none"> Ανάπτυξη της προσωπικότητας και κοινωνική ανάπτυξη 	<ul style="list-style-type: none"> Έμφαση στα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τα άτομα μεταξύ τους και στον τρόπο με τον οποίο οι διαπροσωπικές σχέσεις αναπτύσσονται και αλλάζουν στη διάρκεια της ζωής 	<ul style="list-style-type: none"> Αντιδρούν διαφορετικά τα νεογέννητα στη μητέρα τους παρά σε άλλα πρόσωπα; Ποια είναι η καλύτερη προσέγγιση για την επιβολή πειθαρχίας στα παιδιά; Πότε διαμορφώνεται η ταυτότητα του φύλου; Ποια είναι τα αίτια της αυτοκτονίας στην εφηβεία; Με ποιον τρόπο επιλέγουμε σύντροφο; Είναι εμφανείς οι επιπτώσεις τού διαζυγίου στα παιδιά; Αποσύρονται τα άτομα από τις κοινωνικές τους σχέσεις στην ύστερη ενήλικη ζωή; Ποια τα συναισθήματα που σχετίζονται με την αντιμετώπιση του θανάτου;

⇒ Χρονικές περιόδους στην Διά Βίου Ανάπτυξη

- Προγεννητική περίοδος
- Βρεφική και νηπιακή ηλικία
- Μέση παιδική/σχολική ηλικία
- Εφηβεία
- Αναδυόμενη ενηλικίωση
- Πρώιμη ενήλικη ζωή
- Μέση ενήλικη ζωή/Μέση ηλικία
- Ύστερη ενήλικη ζωή/Τρίτη ηλικία

⇒ Γενικοί παράγοντες που διαφοροποιούν την ανάπτυξη

- Πολιτισμικές αξίες / είδος κοινωνίας
- Εθνότητα
- Φυλή
- Κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο
- Φύλο

⇒ Επιδράσεις στην ανάπτυξη

- Ιστορικές επιδράσεις / Κοόρτη
- Ηλικιακές επιδράσεις
- Κοινωνικο-πολιτισμικές επιδράσεις
- Άτυπα γεγονότα ζωής

⇒ Κεντρικά θέματα/ερωτήματα στη μελέτη της ανάπτυξης

- Συνεχής ή ασυνεχής ανάπτυξη;
- Κρίσιμες ή ευαίσθητες περίοδοι;
- Έμφαση στη διά βίου ανάπτυξη ή σε επιμέρους περιόδους;
- Κληρονομικότητα ή περιβάλλον;

Πίνακας 1.2 Κεντρικά θέματα στη διά βίου ανάπτυξη

Συνεχής ανάπτυξη

- Οι αλλαγές είναι βαθμιαίες.
- Τα επιτεύγματα σε ένα επίπεδο βασίζονται στα επιτεύγματα σε προηγούμενα επίπεδα.
- Οι θεμελιώδεις αναπτυξιακές διαδικασίες παραμένουν σταθερές κατά τη διάρκεια της ζωής.

Κρίσιμες περιόδους

- Συγκεκριμένα περιβαλλοντικά ερεθίσματα είναι απαραίτητα για τη φυσιολογική ανάπτυξη.
- Κεντρική έννοια στους πρώτους αναπτυξιακούς ψυχολόγους.

Ασυνεχής ανάπτυξη

- Οι αλλαγές λαμβάνουν χώρα με τη μορφή διακριτών βημάτων ή σταδίων.
- Η συμπεριφορά και οι διαδικασίες διαμόρφωσής της είναι ποιοτικά διαφορετικές στα διαφορετικά στάδια.

Ευαίσθητες περιόδους

- Τα άτομα είναι ευαίσθητα σε συγκεκριμένα περιβαλλοντικά ερεθίσματα, ωστόσο, οι επιπτώσεις της απουσίας ερεθισμάτων είναι αναστρέψιμες.
- Σημείο εστίασης των σύγχρονων αναπτυξιακών ψυχολόγων.

Διά βίου προσέγγιση

- Οι σύγχρονες θεωρίες δίνουν έμφαση στην ανάπτυξη και την αλλαγή καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής· αναγνωρίζεται η σχέση μεταξύ διαφορετικών περιόδων.

Κληρονομικοί παράγοντες

- Έμφαση στην επίδραση των κληρονομήσιμων γενετικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων.

Εστίαση σε συγκεκριμένες περιόδους

- Η βρεφική και η εφηβική ηλικία θεωρήθηκαν ως οι σημαντικότερες περιόδους από τους πρώτους αναπτυξιακούς ψυχολόγους.

Περιβαλλοντικοί παράγοντες

- Έμφαση στους περιβαλλοντικούς παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του ατόμου.

⇒ Κληρονομικότητα / «Φύση» - Περιβάλλον / «Ανατροφή»

→ Κληρονομικότητα

- Χαρακτηριστικά, ικανότητες και δυνατότητες που κληρονομεί το άτομο από τους γονείς του. Προκαθορισμένη εκδίπλωση των γενετικών πληροφοριών, μια διαδικασία που ονομάζεται **ωρίμανση**

→ Περιβάλλον

- Περιβαλλοντικές (βιολογικές-κοινωνικές) επιδράσεις που διαμορφώνουν την ανθρώπινη συμπεριφορά

⇒ Κληρονομικότητα ή Περιβάλλον;

- Οι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι απορρίπτουν τη δογματική αντίληψη ότι η συμπεριφορά αποτελεί προϊόν είτε **μόνον** της κληρονομικότητας είτε **μόνο** του περιβάλλοντος
- Το ερώτημα αφορά στον **βαθμό επίδρασης** των δύο αυτών παραγόντων
- Αλληλεπίδραση κληρονομικότητας και περιβάλλοντος
  - Γενετικοί παράγοντες → περιβάλλον
  - Περιβαλλοντικοί παράγοντες → Γενετικά χαρακτηριστικά

⇒ Τι είναι θεωρία;

- Γενικές, οργανωμένες ερμηνείες και προβλέψεις για τα υπό εξέταση φαινόμενα.
- Ποιες θεωρητικές προσεγγίσεις έχουν καθοδηγήσει την έρευνα στη διά βίου ανάπτυξη;

⇒ Έξι μείζονες προσεγγίσεις:

- Ψυχοδυναμική
- Συμπεριφορική
- Γνωστική
- Συναφειακή
- Ανθρωπιστική
- Εξελικτική

⇒ Ψυχοδυναμική Προσέγγιση

- **Γενική προσέγγιση:** Ψυχοδυναμική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Ψυχανάλυση
- **Κύριος εκπρόσωπος:** S. Freud
- **Εστίαση:** Ασυνείδητο
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Η συμπεριφορά παρωθείται από εσωτερικές δυνάμεις, μνήμες και συγκρούσεις
- **Βασικές αρχές:** Εκείνο, Εγώ, Υπερεγώ, Ψυχοσεξουαλικά στάδια ανάπτυξης
- **Κεντρικές έννοιες:** Αρχή της ηδονής, Αρχή της πραγματικότητας, Καθήλωση

⇒ Ψυχοδυναμική Προσέγγιση (συν.)

- **Γενική προσέγγιση:** Ψυχοδυναμική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Ψυχοκοινωνική
- **Κύριος εκπρόσωπος:** E. Erikson
- **Εστίαση:** Κοινωνική αλληλεπίδραση
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Αλλαγές στο περιεχόμενο/είδος συναλλαγών με άλλα άτομα, ανάπτυξη αυτογνωσίας
- **Βασικές αρχές:** Οκτώ καθολικά στάδια, κρίσεις και συγκρούσεις που λύνονται σε κάθε στάδιο
- **Κεντρική έννοια:** Κρίση

Πίνακας 1.3 Οι θεωρίες του Freud και του Erikson

Ηλικία	Τα στάδια ψυχο-σεξουαλικής ανάπτυξης του Freud	Βασικά χαρακτηριστικά των σταδίων του Freud	Τα στάδια ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης του Erikson	Θετική και αρνητική έκβαση των σταδίων του Erikson
Γέννηση μέχρι 12-18 μήνες	Στοματικό	Ενδιαφέρον για στοματική ικανοποίηση από το πιπίλισμα, την κατανάλωση τροφής, το δάγκωμα.	Εμπιστοσύνη ή δυσπιστία	<i>Θετική:</i> Αισθήματα εμπιστοσύνης από την υποστήριξη του περιβάλλοντος. <i>Αρνητική:</i> Φόβος και ανησυχία σχετικά με τους άλλους, δυσπιστία.
12-18 μήνες μέχρι 3 έτη	Πρωκτικό	Ικανοποίηση από την αποβολή και την κατακράτηση των κοπράνων. Συμμόρφωση με τους κοινωνικούς κανόνες ως προς την εκπαίδευση στη χρήση της τουαλέτας.	Αυτονομία ή αμφιβολία	<i>Θετική:</i> Αισθήματα αυτάρκειας, εάν ενθαρρυνθεί η εξερεύνηση. <i>Αρνητική:</i> Αμφιβολία για τον εαυτό, έλλειψη ανεξαρτησίας.

3 έως 5-6 έτη	Φαλλικό	Ενδιαφέρον στα γεννητικά όργανα. Συμβιβασμός με την Οιδιπόδεια σύγκρουση, που οδηγεί στην ταύτιση με τον γονέα του ίδιου φύλου.	Πρωτοβουλία ή ενοχή	<i>Θετική:</i> Ανακάλυψη τρόπων για ανάληψη δράσης. <i>Αρνητική:</i> Τύψεις προερχόμενες από ενέργειες και σκέψεις.
5-6 έτη μέχρι εφηβεία	Λανθάνουσα σεξουαλικότητα	Σεξουαλικές ανησυχίες, στον μεγαλύτερο βαθμό τους ασήμαντες.	Φιλοπονία ή κατωτερότητα	<i>Θετική:</i> Ανάπτυξη αισθήματος επάρκειας. <i>Αρνητική:</i> Αίσθημα κατωτερότητας και ανικανότητας.
Εφηβεία μέχρι ενήλικη ζωή (Freud). Εφηβεία (Erikson)	Γεννητήσια λειτουργία	Επανεμφάνιση του σεξουαλικού ενδιαφέροντος και εγκαθίδρυση ώριμων σεξουαλικών σχέσεων.	Ταυτότητα ή σύγχυση ρόλων	<i>Θετική:</i> Επίγνωση της μοναδικότητας του εαυτού, γνώση της πορείας που θα ακολουθηθεί. <i>Αρνητική:</i> Αδυναμία ταύτισης με κατάλληλους ρόλους.

Πρώμη
ενήλικη
ζωή (Erikson)

Οικειότητα ή απομόνωση

Θετική: Ανάπτυξη ερωτικών, σεξουαλικών σχέσεων και στενών σχέσεων φιλίας.
Αρνητική: Φόβος για σχέσεις με τους άλλους.

Μέση
ενήλικη
ζωή (Erikson)

Παραγωγικότητα ή
στασιμότητα

Θετική: Αίσθηση συνεισφοράς στη συνέχιση της ζωής.
Αρνητική: Ευτελισμός των δραστηριοτήτων.

Ύστερη
ενήλικη
ζωή (Erikson)

Ακεραιότητα του Εγώ ή
απόγνωση

Θετική: Αίσθηση αρμονίας με τα επιτεύγματα στη ζωή.
Αρνητική: Οδύνη για τις χαμένες ευκαιρίες στη ζωή.

⇒ Αξιολόγηση της Ψυχοδυναμικής Προσέγγισης

→ Ευρεία αποδοχή

- **Freud**

- Η έννοια του **ασυνειδήτου** γίνεται αποδεκτή από πολλούς

- **Erikson**

- Η έννοια της **διά βίου ανάπτυξης** σε στάδια έχει υποστηριχθεί από εμπειρικά δεδομένα

⇒ Αξιολόγηση της Ψυχοδυναμικής Προσέγγισης (συν.)

→ Freud

- Δεν επιβεβαιώνονται οι επιδράσεις των σταδίων τής παιδικής ηλικίας στη **μεταγενέστερη ανάπτυξη**
- Δύσκολη η **γενίκευση** σε ευρύτερους, πολυπολιτισμικούς πληθυσμούς
- Έχει επικριθεί η επικέντρωση στους **άρρνες**

→ Erikson

- Μεγαλύτερη εστίαση στους **άνδρες** παρά στις γυναίκες
- Ασαφής και δύσκολη να **ελεγχθεί εμπειρικά** σε ορισμένα σημεία

⇒ Συμπεριφορική Προσέγγιση

- **Γενική προσέγγιση:** Συμπεριφορική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Κλασική υποκατάσταση
- **Κύριος εκπρόσωπος:** J. B. Watson
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Παρατηρήσιμη συμπεριφορά, εξωτερικά ερεθίσματα στο περιβάλλον
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Η συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα της έκθεσης του ατόμου σε συγκεκριμένους περιβαλλοντικούς παράγοντες
- **Βασική αρχή:** Στοιχεία κλασικής υποκατάστασης
- **Κεντρικές έννοιες:** Υποκατάσταση ερεθίσματος, εξαρτημένη, αυτόματη αντίδραση/μάθηση

⇒ Συμπεριφορική Προσέγγιση (συν.)

- **Γενική προσέγγιση:** Συμπεριφορική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Λειτουργική υποκατάσταση
- **Κύριος εκπρόσωπος:** B. F. Skinner
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Παρατηρήσιμη συμπεριφορά, εξωτερικά ερεθίσματα στο περιβάλλον
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Η αντίδραση του ατόμου ενισχύεται ή αποδυναμώνεται ως συνάρτηση θετικών ή αρνητικών συνεπειών
- **Βασική αρχή:** Στοιχεία συντελεστικής μάθησης
- **Κεντρικές έννοιες:** Τροποποίηση συμπεριφοράς, ενίσχυση και τιμωρία, απόσβεση συμπεριφοράς

⇒ Συμπεριφορική Προσέγγιση (συν.)

- **Γενική προσέγγιση:** Συμπεριφορική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Κοινωνική-γνωστική θεωρία μάθησης
- **Κύριος εκπρόσωπος:** A. Bandura
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Μάθηση μέσω μίμησης
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Η συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα παρατήρησης
- **Βασικές αρχές:** Προσοχή/Αντίληψη, ανάκληση, ακριβής αναπαραγωγή, δράση με κίνητρα
- **Κεντρική έννοια:** Μίμηση προτύπου/μοντέλου

⇒ Αξιολόγηση της Συμπεριφορικής Προσέγγισης

→ Ευρεία αποδοχή

- Βάση, η παρατηρούμενη συμπεριφορά που μπορεί να μετρηθεί
- Συμβολή σε ψυχοπαιδαγωγικές τεχνικές για παιδιά με σοβαρά νοητικά ελλείμματα

⇒ Αξιολόγηση της Συμπεριφορικής Προσέγγισης

→ **Σοβαρή αμφισβήτηση ή/και απόρριψη** διότι:

- Κατά τους θεωρητικούς της κοινωνικής μάθησης, η κλασική και η συντελεστική μάθηση αποτελούν υπερβολικά **απλουστευμένες** μορφές ανθρώπινης συμπεριφοράς
- Ο συμπεριφορισμός δεν λαμβάνει υπόψη την **ελεύθερη βούληση**, εσωτερικούς παράγοντες (διάθεση, σκέψη, συναίσθημα) ή άλλα είδη μάθησης

⇒ Γνωστική Προσέγγιση

- **Γενική προσέγγιση:** Γνωστική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Στάδια γνωστικής ανάπτυξης
- **Κύριος εκπρόσωπος:** J. Piaget
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Διαδικασίες που διευρύνουν την κατανόηση του κόσμου
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Οργανωμένα νοητικά μοτίβα που επιτρέπουν στο άτομο να αναπαριστά εσωτερικά συμπεριφορές και δράσεις
- **Βασικές αρχές:** Στάδια γνωστικής ανάπτυξης. γνωστικά ορόσημα
- **Κεντρικές έννοιες:** Αφομοίωση και συμμόρφωση, Σχήματα

⇒ Γνωστική Προσέγγιση (συν.)

- **Γενική προσέγγιση:** Γνωστική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Θεωρία Επεξεργασίας Πληροφοριών
- **Κύριος εκπρόσωπος:** Πολλοί
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Διαδικασίες που περιλαμβάνουν πρόσκτηση, κωδικοποίηση, αποθήκευση, ανάσυρση και χρήση πληροφοριών
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Αυξανόμενη ικανότητα για επεξεργασία περισσότερων πληροφοριών με αποτελεσματικότερο τρόπο
- **Βασικές αρχές:** Ασυνεχής πρόοδος σε γνωστικούς τομείς, συμβολή της εμπειρίας σε γνωστικές δεξιότητες

⇒ Γνωστική Προσέγγιση (συν.)

- **Γενική προσέγγιση:** Γνωστική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Θεωρία γνωστικής νευροεπιστήμης
- **Κύριος εκπρόσωπος:** Πολλοί
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Η γνωστική ανάπτυξη συνδέεται με διαδικασίες του εγκεφάλου
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Η νευρολογική δραστηριότητα διέπει τη σκέψη, τη λύση προβλήματος και άλλες γνωστικές δεξιότητες
- **Βασικές αρχές:** Γενετικοί παράγοντες, η δομή και λειτουργία του εγκεφάλου συνδέουν τη νευρολογική δραστηριότητα με εμφανείς νοητικές διεργασίες

⇒ Αξιολόγηση της Γνωστικής Προσέγγισης

→ Η γενική προσέγγιση είναι ευρέως αποδεκτή

- **Ειδικότερα η προσέγγιση του Piaget:**

- Είχε τεράστια επίδραση στον τρόπο που κατανοούμε τις γνωστικές λειτουργίες
- Ακριβής η άποψη για την **ακολουθία** στη γνωστική ανάπτυξη

⇒ Αξιολόγηση της Γνωστικής Προσέγγισης (συν.)

→ Υπάρχουν, ωστόσο, και αμφισβητήσεις για τα εξής:

- **Χρόνος εμφάνισης** ορισμένων δεξιοτήτων
- Καθολικότητα της έννοιας των **σταδίων**
- **Πολιτισμικές διαφορές** στην εμφάνιση ορισμένων γνωστικών ικανοτήτων
- Η ανάπτυξη είναι **περισσότερο συνεχής** από ό,τι υποδεικνύει η θεωρία του Piaget

⇒ Αξιολόγηση της Γνωστικής Προσέγγισης (συν.)

→ Η **Θεωρία της Επεξεργασίας** των Πληροφοριών έχει ευρεία αποδοχή:

- Αποτελεί βάση για την κατανόηση της ανάπτυξης

→ Αλλά και αμφισβητήσεις διότι:

- Η προσέγγιση αυτή δεν παρέχει **πλήρη ερμηνεία** για τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς ούτε λαμβάνει υπόψη το **κοινωνικό περιβάλλον** στο οποίο λαμβάνει χώρα η ανάπτυξη

⇒ Αξιολόγηση της Γνωστικής Προσέγγισης (συν.)

→ Ευρεία αποδοχή της **Γνωστικής Νευροεπιστήμης**

- **Νέα προσέγγιση** στην ανάπτυξη παιδιού και εφήβου
- Προσφέρει **σημαντικές ιδέες** για πληρέστερη κατανόηση αναπτυξιακών φαινομένων και για κατάλληλες μεθόδους **θεραπείας αποκλίσεων** στην ανάπτυξη (π.χ. αυτισμός)

⇒ Αξιολόγηση της Γνωστικής Προσέγγισης (συν.)

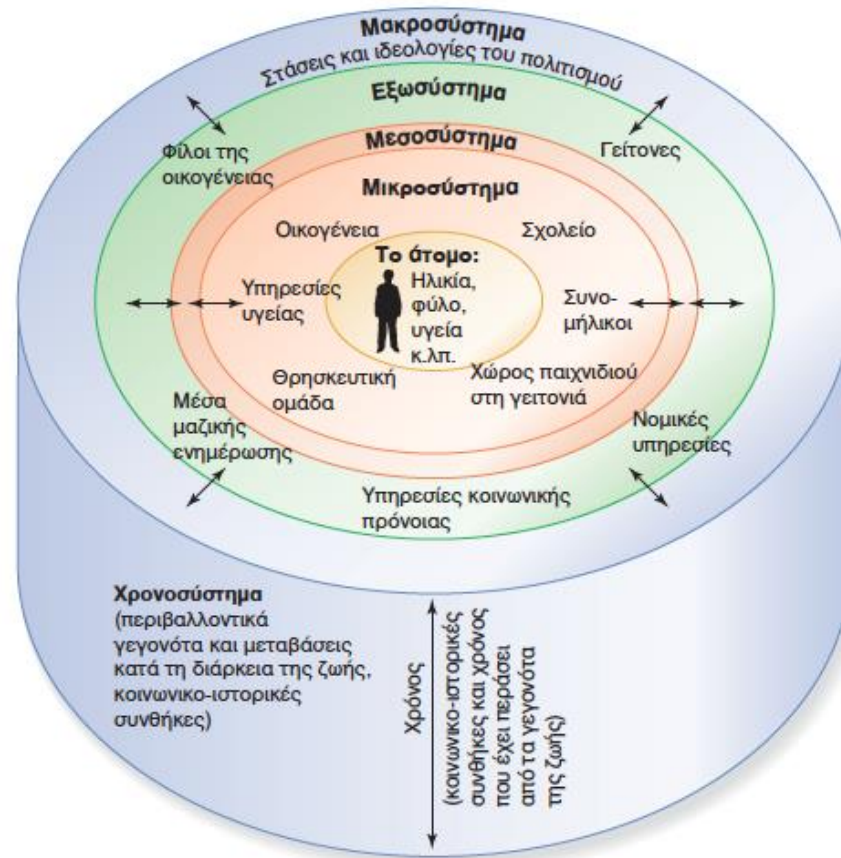
→ Η προσέγγιση της **Γνωστικής Νευροεπιστήμης** έχει, επίσης, αμφισβητηθεί διότι:

- Μερικές φορές παρέχει περισσότερο μια **περιγραφή** παρά ερμηνεία των αναπτυξιακών φαινομένων

⇒ Συναφειακή/Αλληλεπιδραστική Προσέγγιση: Βιο-οικολογική Προσέγγιση

- **Γενική προσέγγιση:** Συναφειακή/Αλληλεπιδραστική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Βιο-οικολογική
- **Κύριος εκπρόσωπος:** U. Bronfenbrenner
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Σωματικός, γνωστικός, κοινωνικός τομέας, προσωπικότητα
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Ατομική ανάπτυξη σε συνάρτηση με κοινωνικο-πολιτισμικούς παράγοντες
- **Βασικές αρχές:** Ρόλοι, νόρμες και κανόνες διαμορφώνουν την ανάπτυξη
- **Κεντρικές έννοιες** Μικρο-, μεσο-, εξω-, μακρο- χρονο-συστήματα

⇒ Σχήμα 1.2 Η προσέγγιση του Bronfenbrenner στην ανάπτυξη

Η βιο-οικολογική προσέγγιση του Urie Bronfenbrenner προτείνει τέσσερα επίπεδα του περιβάλλοντος που ασκούν ταυτόχρονες επιδράσεις στο άτομο. Τα επίπεδα αυτά είναι το μακροσύστημα, το εξωσύστημα, το μεσοσύστημα και το μικροσύστημα

⇒ Συναφειακή/Αλληλεπιδραστική Προσέγγιση: Βιο-οικολογική Προσέγγιση (συν.)

- **Γενική προσέγγιση:** Συναφειακή/Αλληλεπιδραστική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Κοινωνικο-πολιτισμική
- **Κύριος εκπρόσωπος:** L. Vygostky
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Παιχνίδι και συνεργασία, οι μηχανισμοί μάθησης
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Η γνωστική ανάπτυξη είναι αποτέλεσμα κοινωνικών συναλλαγών
- **Βασικές αρχές:** Αμοιβαίες συναλλαγές μεταξύ μελών του περιβάλλοντος
- **Κεντρικές έννοιες** Ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης, παροχή στήριξης

⇒ Αξιολόγηση της Συναφειακής Προσέγγισης

→ **Βιο-οικολογική Προσέγγιση:** Ευρέως αποδεκτή

- Ήταν το έναυσμα για πολλές ερευνητικές προσπάθειες
- Απέδωσε πολλή σημασία στην **αλληλεπίδραση ατόμου και περιβάλλοντος** ως κινητήριας δύναμης για την ανθρώπινη ανάπτυξη

⇒ Αξιολόγηση της Συναφειακής Προσέγγισης (συν.)

→ **Βιο-οικολογική Προσέγγιση:** Κριτική για τα εξής:

- Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η θεωρία αυτή **δεν** δίνει ιδιαίτερη σημασία στους **βιολογικούς παράγοντες**
- Δύσκολος ο **έλεγχος** των επιδράσεων του περιβάλλοντος

⇒ Αξιολόγηση της Συναφειακής Προσέγγισης (συν.)

→ Κοινωνικο-πολιτισμική Προσέγγιση: Ευρέως αποδεκτή

- Μία από τις πρώτες θεωρίες που αναγνώρισε τη σημασία του **πολιτισμικού πλαισίου**
- Επηρέασε τη σύγχρονη έρευνα με την αναγνώριση της θεμελιώδους σημασίας των **πολιτισμικών παραγόντων** στην ανάπτυξη

⇒ Αξιολόγηση της Συναφειακής Προσέγγισης (συν.)

→ **Κοινωνικο-πολιτισμική προσέγγιση:** Κριτική για τα εξής:

- Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η έμφαση στον ρόλο του πολιτισμού και της κοινωνικής εμπειρίας παρέβλεψε τις επιδράσεις των **βιολογικών παραγόντων**
- Η θεωρία μειώνει τον ρόλο που μπορεί να παίξει το **άτομο** στη διαμόρφωση του δικού του περιβάλλοντος

⇒ Ανθρωπιστική Προσέγγιση

- **Γενική προσέγγιση:** Ανθρωπιστική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Ανθρωπισμός
- **Κύριος εκπρόσωπος:** C. Rogers / A. Maslow
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Ατομικές δυνατότητες
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Πλήρης εκδίπλωση ικανοτήτων, αναγνώριση αυτο-αξίας και δυνατοτήτων
- **Βασικές αρχές:** Θετική αυτο-εικόνα
- **Κεντρικές έννοιες** Ελεύθερη βούληση, θετική αυτο-εικόνα, αυτοπραγμάτωση

⇒ Αξιολόγηση της Ανθρωπιστικής Προσέγγισης

→ Η προσέγγιση αυτή γνώρισε ευρεία αποδοχή

- Ορισμένες έννοιες (π.χ. αυτοπραγμάτωση) βοήθησαν στην περιγραφή σημαντικών πλευρών της ανθρώπινης συμπεριφοράς
- Ανθρωπιστικές επιδράσεις ανευρίσκονται σε διάφορους χώρους, όπως η παροχή ιατρικής φροντίδας, η εργασία κ.ά.

⇒ Αξιολόγηση της Ανθρωπιστικής Προσέγγισης (συν.)

→ Η προσέγγιση αυτή έχει αμφισβητηθεί διότι:

- Δεν άσκησε σημαντική επίδραση στον χώρο της διά βίου ανάπτυξης, λόγω αδυναμίας να εντοπίσει **γενικές αναπτυξιακές αλλαγές**, που αποτελούν προϊόν της **ηλικίας** ή της **εμπειρίας**

⇒ Εξελικτική Προσέγγιση

- **Γενική προσέγγιση:** Εξελικτική
- **Συγκεκριμένη θεωρία:** Θεωρία της Εξέλιξης
- **Κύριος εκπρόσωπος:** Κ. Δαρβίνος / Κ. Lorenz
- **Αναπτυξιακή εστίαση:** Φυσική επιλογή προσαρμοστικών γνωρισμάτων/χαρακτηριστικών
- **Πώς προχωρεί η ανάπτυξη:** Η συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα γενετικών καταβολών σε περιβαλλοντικό πλαίσιο
- **Βασικές αρχές:** Εθολογικές επιδράσεις
- **Κεντρικές έννοιες** Γενετική της συμπεριφοράς

⇒ Αξιολόγηση της Εξελικτικής Προσέγγισης

→ Η προσέγγιση έχει ευρεία αποδοχή

- Γίνεται όλο και περισσότερο εμφανής στον χώρο της διά βίου ανάπτυξης

→ Η προσέγγιση έχει αμφισβητηθεί διότι:

- Δεν αποδίδει την αρμόζουσα σημασία στο **περιβάλλον** και σε **κοινωνικούς παράγοντες**

→ Δύσκολος ο **πειραματικός έλεγχος**

Πίνακας 1.4 Οι βασικές προσεγγίσεις στη διά βίου ανάπτυξη

Προσέγγιση	Βασικές αρχές για την ανθρώπινη συμπεριφορά και ανάπτυξη	Κύριοι υποστηρικτές	Παράδειγμα: Ένας υπέρβαρος νεαρός ενήλικας
Ψυχοδυναμική	Η συμπεριφορά σε όλη τη διάρκεια της ζωής παρωθείται από εσωτερικές, υποσυνείδητες δυνάμεις που προέρχονται από την παιδική ηλικία και στις οποίες το άτομο δεν μπορεί να ασκήσει σημαντικό έλεγχο.	Sigmund Freud, Erik Erikson	Η προσέγγιση θεωρεί ότι ο νεαρός υπέρβαρος μπορεί να παρουσιάζει καθήλωση στο στοματικό στάδιο της ανάπτυξης.
Συμπεριφορική	Η ανάπτυξη περιγράφεται με βάση την παρατηρούμενη συμπεριφορά και τα περιβαλλοντικά ερεθίσματα.	John B. Watson, B.F. Skinner, Albert Bandura	Η προσέγγιση πιστεύει ότι ο υπέρβαρος νεαρός ίσως δεν ενισχύεται για τις καλές συνήθειες υγιεινής διατροφής και άσκησης.
Γνωστική	Έμφαση στο πώς οι αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι γνωρίζουν, κατανοούν και σκέπτονται για τον κόσμο, επηρεάζουν τη συμπεριφορά.	Jean Piaget	Η προσέγγιση υποδεικνύει ότι ο υπέρβαρος νεαρός ίσως δεν έχει μάθει αποτελεσματικούς τρόπους διατήρησης του κανονικού βάρους και δεν εκτιμά την υγιεινή διατροφή.

<p>Ανθρωπιστική</p>	<p>Η συμπεριφορά επιλέγεται μέσω της ελεύθερης βούλησης και παρωθείται από τη φυσική ικανότητα του ατόμου να προσπαθεί να αναπτύξει το πλήρες δυναμικό του.</p>	<p>Carl Rogers, Abraham Maslow</p>	<p>Η προσέγγιση υποστηρίζει ότι ο υπέρβαρος νεαρός μπορεί τελικά να επιλέξει να χάσει βάρος, ως μέρος ενός συνολικού σχεδίου για ατομική ανάπτυξη.</p>
<p>Συναφειακή/ Αλλη- λεπιδραστική</p>	<p>Η ανάπτυξη πρέπει να μελετάται με όρους αλληλεπίδρασης του φυσικού, του γνωστικού, του κοινωνικού κόσμου και του κόσμου της προσωπικότητας του ατόμου.</p>	<p>Urie Bronfenbrenner, Lev Vygotsky</p>	<p>Η προσέγγιση υποθέτει ότι το υπερβολικό βάρος προκαλείται από διάφορους παράγοντες που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στον φυσικό, τον γνωστικό, τον κοινωνικό κόσμο και τον κόσμο της προσωπικότητας του ατόμου.</p>
<p>Εξελικτική</p>	<p>Η συμπεριφορά είναι το αποτέλεσμα της γενετικής κληρονομιάς των προγόνων. Τα γνωρίσματα της προσωπικότητας και η συμπεριφορά που έχουν προσαρμοστική αξία για την επιβίωση του είδους, έχουν κληροδοτηθεί μέσω της διαδικασίας της φυσικής επιλογής.</p>	<p>Επιδράσεις από το πρώιμο έργο των Κάρολου Δαρβίνου, Konrad Lorenz</p>	<p>Η προσέγγιση υποστηρίζει ότι ο νεαρός ενήλικας ίσως έχει γενετική τάση προς την παχυσαρκία, επειδή το επιπλέον πάχος βοήθησε τους προγόνους του να επιβιώσουν σε περιόδους λιμού.</p>

⇒⇒ Ποια προσέγγιση είναι «ορθή»;

→ Μια λανθασμένη ερώτηση, διότι:

- Κάθε προσέγγιση βασίζεται σε δικές της αρχές και εστιάζει σε διαφορετικές πλευρές της ανάπτυξης
- Το ίδιο αναπτυξιακό φαινόμενο μπορεί να εξεταστεί ταυτόχρονα από διαφορετικές οπτικές γωνίες

⇒ Μέθοδοι Έρευνας: Η Επιστημονική Μέθοδος

- Εντοπισμός ερωτημάτων
- Διαμόρφωση ερμηνευτικής υπόθεσης
- Διεξαγωγή της έρευνας, η οποία είτε επιβεβαιώνει είτε απορρίπτει την υπόθεση

⇒ Επιλογή Ερευνητικής Στρατηγικής

→ Συναφειακή έρευνα: Συμμεταβολή

→ Πειραματική έρευνα: Πείραμα

⇒ Συναφειακές Έρευνες

→ Δείκτης συνάφειας/Συντελεστής συσχέτισης:

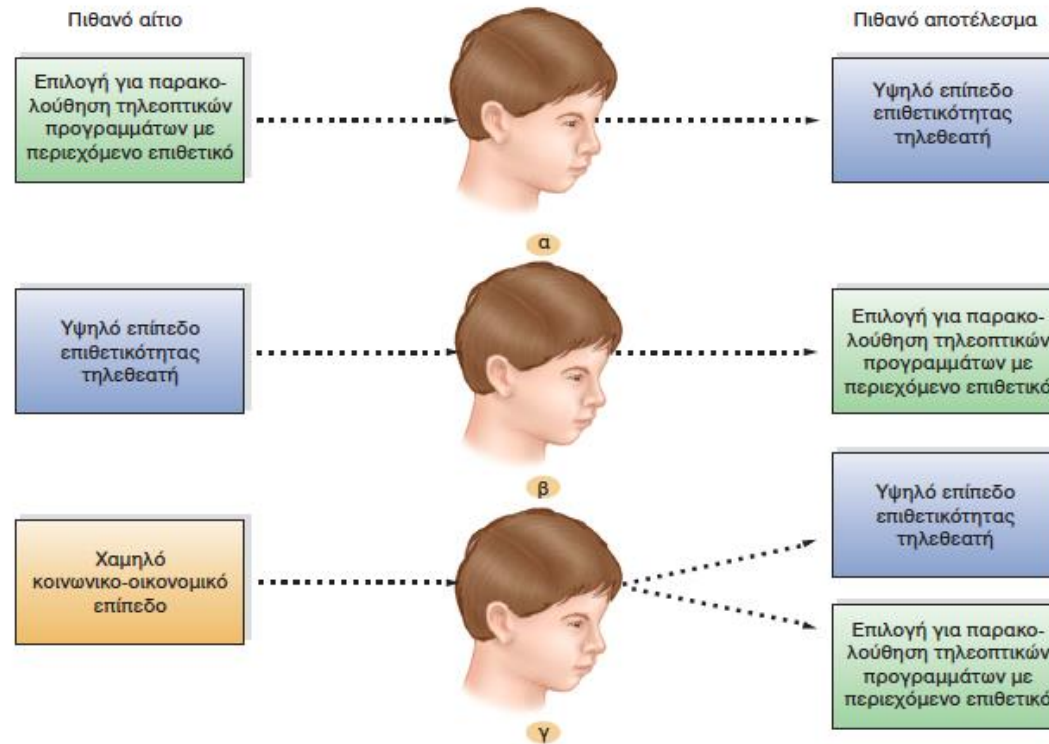
- Η **ισχύς** και η **κατεύθυνση** της συσχέτισης ανάμεσα σε δύο μεταβλητές αντιπροσωπεύεται από αριθμητικό δείκτη που κυμαίνεται από το +1,00 μέχρι το - 1,00

→ Η συνάφεια:

- Παρέχει σημαντικές πληροφορίες, αλλά
- **Δεν** αποδεικνύει αιτιώδη σχέση

⇒ Σχήμα 1.3 Εύρεση συσχέτισης/συνάφειας

Το γεγονός ότι δύο παράγοντες παρουσιάζουν συσχέτιση μεταξύ τους δεν σημαίνει ότι ο ένας παράγων προκαλεί μεταβολές στον άλλο. Για παράδειγμα, αν υποθέσουμε ότι μια έρευνα βρήκε συσχέτιση ανάμεσα στην παρακολούθηση βίαιων τηλεοπτικών προγραμμάτων και στην πραγματική, καθημερινή επιθετική συμπεριφορά στα παιδιά. Η συσχέτιση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί με τρεις τρόπους (α) η παρακολούθηση τηλεοπτικών προγραμμάτων με υψηλά επίπεδα επιθετικότητας προκαλεί επιθετική συμπεριφορά στους τηλεθεατές, (β) τα παιδιά που συμπεριφέρονται με επιθετικό τρόπο επιλέγουν να παρακολουθήσουν τηλεοπτικά προγράμματα με υψηλά επίπεδα επιθετικότητας και (γ) ένας τρίτος παράγων, όπως το κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο του παιδιού, οδηγεί τόσο σε υψηλά επίπεδα επιθετικότητας των τηλεθεατών όσο και στην επιλογή παρακολούθησης τηλεοπτικών προγραμμάτων με υψηλά επίπεδα επιθετικότητας.

⇒ Είδη Συναφειακών Ερευνών

→ **Νατουραλιστική παρατήρηση**

→ **Εθνογραφική και ποιοτική έρευνα**

- Μελέτη περίπτωσης
- Ημερολόγια
- Δημοσκοπικές έρευνες

→ **Ψυχοφυσιολογικές μέθοδοι**

- Εγκεφαλογράφημα (E E G)
- Αξονική τομογραφία (C A T)
- Μαγνητική απεικονιστική τομογραφία (f M R I)

⇒ Καθορισμός Αιτίου και Αποτελέσματος

→ Πείραμα

- **Ομάδες**
  - Πειραματική/Ομάδα παρέμβασης
  - Ομάδα ελέγχου
- **Μεταβλητές**
  - Ανεξάρτητη
  - Εξαρτημένη
- **Τυχαία τοποθέτηση σε πειραματική συνθήκη**

⇒ Γιατί η Πειραματική Έρευνα δεν χρησιμοποιείται κατ' αποκλειστικότητα;

→ Λογικά αδύνατη

→ Δεοντολογικά ανεπίτρεπτη

⇒ Επιλογή Ερευνητικού Πλαισίου

→ Μελέτη πεδίου

- Αποτυπώνει τη συμπεριφορά σε πραγματικές καταστάσεις
- Οι συμμετέχοντες συμπεριφέρονται πιο φυσιολογικά
- Χρησιμοποιείται σε συναφειακές και σε πειραματικές έρευνες
- Όμως, είναι συχνά δύσκολο να ελεγχθούν οι περιβαλλοντικές συνθήκες

⇒ Επιλογή Ερευνητικού Πλαισίου (συν.)

→ Εργαστηριακή έρευνα

- **Ελέγχονται** οι περιβαλλοντικές συνθήκες
- Παρέχει τη δυνατότητα να υπολογιστεί με μεγαλύτερη ακρίβεια η **επίδραση της παρέμβασης** στη συμπεριφορά των συμμετεχόντων

⇒ Συμπληρωματικές Προσεγγίσεις

→ Θεωρητική έρευνα

→ Εφαρμοσμένη έρευνα

⇒ Μέτρηση Αναπτυξιακών Αλλαγών

→ Διαχρονικές Έρευνες

- Μέτρηση ατομικών αλλαγών

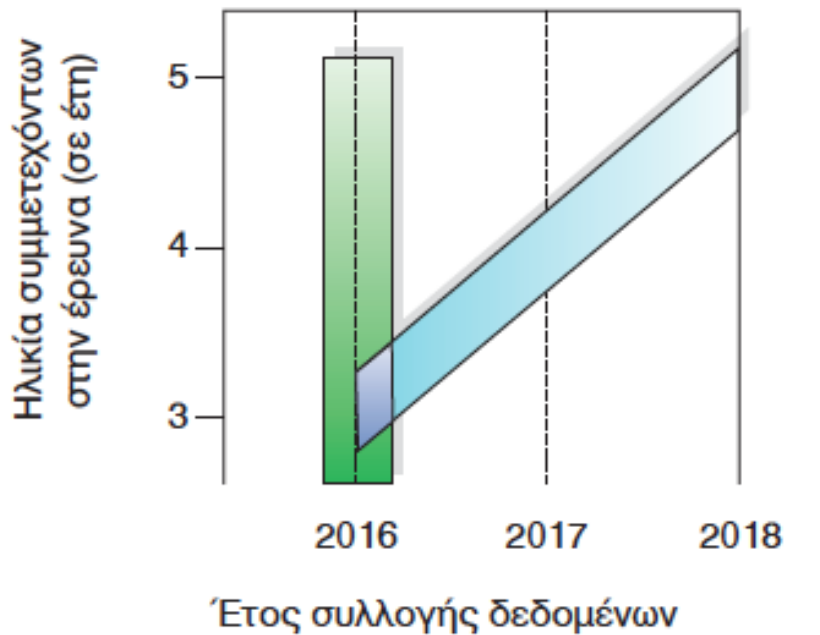
→ Συγχρονικές Έρευνες

- Μέτρηση συμπεριφοράς ατόμων διαφορετικής ηλικίας την ίδια χρονική στιγμή

→ Έρευνες Επάλληλων Ομάδων

⇒ Σχήμα 1.4 Ερευνητικές στρατηγικές για τη μελέτη της ανάπτυξης

Σε μια σύγχρονη έρευνα, παιδιά 3, 4 και 5 ετών συγκρίνονται μια φορά, σε ένα παρόμοιο χρονικό σημείο (έτος 2016). Στη διαχρονική έρευνα μια ομάδα συμμετεχόντων που είναι 3 ετών τον 2016 παρακολουθούνται και αξιολογούνται όταν γίνονται 4 ετών (το 2017) και όταν γίνονται 5 ετών (2018). Τέλος, μια έρευνα επάλληλων ομάδων συνδυάζει τεχνικές συγχρονικής και διαχρονικής έρευνας. Εδώ, παιδιά 3 ετών, θα συγκριθούν αρχικά (2016) με παιδιά 4 και 5 ετών, αλλά θα παρακολουθούνται και θα αξιολογηθούν ένα και δύο έτη αργότερα, όταν τα ίδια θα είναι 4 και 5 ετών. Παρόλο που το σχήμα δεν το αναπαριστά αυτό, ο ερευνητής που διεξάγει αυτή την έρευνα (επάλληλων ομάδων) ίσως θελήσει να εξετάσει πάλι στα επόμενα δύο έτη παιδιά που έγιναν 4 και 5 ετών το 2016

⇒ Δεοντολογία και Έρευνα

→ Κατευθυντήριες Γραμμές Δεοντολογίας (APA, SRCD)

- Ο ερευνητής πρέπει να προστατεύει τους συμμετέχοντες από **σωματική και ψυχική βλάβη**
- Ο ερευνητής πρέπει να λάβει **συγκατάθεση** μετά από ενημέρωση των συμμετεχόντων, πριν αρχίσει η έρευνα
- Η **παραπλάνηση** στην έρευνα πρέπει να είναι δικαιολογημένη και να μην προκαλεί βλάβη
- Πρέπει να προστατεύονται τα **προσωπικά δεδομένα** των συμμετεχόντων